



## OLIY TA'LIM TIZIMIDA INGLIZ TILIDAGI YOZISH VA O'QISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Sitora Toshmatova,

Alfraganus universiteti katta o'qituvchisi,

E-mail: [sitoratowmatova@mail.ru](mailto:sitoratowmatova@mail.ru)

ORCID - 0009-0000-4049-0815

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17904241>

**Annotatsiya:** Ushbu tadqiqot oliy ta'lim sohasida talabalarning ingliz tilidagi akademik o'qish va yozish ko'nikmalarini shakllantirishga ta'sir etuvchi ko'p qirrali omillarni tizimli ravishda tahlil qiladi. Nazariy tahlil, adabiyotlarni sintez qilish hamda solishtirma usullar asosida pedagogik, psixologik, ijtimoiy-madaniy va texnologik omillar aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu ko'nikmalarni samarali rivojlantirish uchun yagona yechim emas, balki integratsiyalashgan yondashuv talab qilinadi. Tadqiqot oliy o'quv yurtlari uchun amaliy tavsiyalar ham taklif etadi.

**Kalit so'zlar:** ingliz tili, o'qish ko'nikmasi, yozish ko'nikmasi, oliy ta'lim, o'qitish metodlari, raqamli texnologiyalar

**Abstract:** This study systematically analyzes the multifaceted factors influencing the development of students' academic reading and writing skills in English within higher education. Based on theoretical analysis, synthesis of literature, and comparative methods, pedagogical, psychological, socio-cultural, and technological factors have been identified. The findings indicate that effectively fostering these skills requires not a single solution, but rather an integrated approach. The study also offers practical recommendations for higher education institutions.

**Keywords:** English language, reading skills, writing skills, higher education, teaching methodologies, digital technologies

**Аннотация:** Данное исследование систематически анализирует многогранные факторы, влияющие на формирование у студентов академических навыков чтения и письма на английском языке в системе высшего образования. На основе теоретического анализа, синтеза литературы и сравнительных методов были выявлены педагогические, психологические, социально-культурные и технологические факторы. Результаты показывают, что эффективное развитие данных навыков требует не единого решения, а комплексного, интегрированного подхода. В исследовании также предлагаются практические рекомендации для высших учебных заведений.

**Ключевые слова:** английский язык, навыки чтения, навыки письма, высшее образование, методы обучения, цифровые технологии

**Kirish.** Globalizatsiya davrida ingliz tili — xalqaro ilmiy, akademik va kasbiy muloqotning asosiy vositasi sifatida butun dunyo bo'ylab tan olingan. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarning ingliz tilidagi akademik o'qish va yozish ko'nikmalari faqat fanlar bo'yicha bilim olish uchun emas, balki xalqaro ilmiy hamjamiyatga kirish, konferensiyalarda ishtirok etish, ilmiy maqolalar nashr etish hamda zamonaviy axborot manbalarini mustaqil tahlil qilish qobiliyatini shakllantirish uchun ham zarurdir.

Biroq, ko'plab mamlakatlardagi talabalar, jumladan O'zbekistonda ham, ushbu ko'nikmalarni yetarli darajada egallay olmayotganligi kuzatilmoqda. Xususan, talabalarning



akademik yozishda tuzilishli fikr yurita olmasligi, manbalarga havola qilishda qiyinchilik chekishlari, o'qish paytida matn mazmunini chuqur tushunmaslik kabi muammolar ko'p uchraydi. Bu muammolar faqat til bilish darajasining pastligi bilan cheklanmagan — ular tizimli ta'lim yondashuvining yetishmasligi, o'quv muhitining noqulayligi hamda texnologik imkoniyatlardan samarali foydalanilmaganligi kabi keng ko'lamlı sabablarga ega.

Mavjud tadqiqotlar ko'rsatadiki, talabalarning ingliz tilini o'zlashtirishidagi qiyinchiliklar faqat grammatik bilimga cheklangan emas, balki murakkab omillar — o'qituvchi metodikasi, talaba motivatsiyasi, madaniy kontekst hamda texnologik imkoniyatlar — ta'sirida namoyon bo'ladi.[4.29] Shu sababli, ushbu tadqiqot oliy ta'lim muhitida ingliz tilidagi akademik o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni tizimli ravishda tahlil qilishni maqsad qiladi. Tadqiqot nafaqat nazariy tushunchalarni sinchiklab o'rganishga, balki amaliy yechimlarni ham taklif etishga qaratilgan.

**Metodlar.** Ushbu tadqiqot nazariy tahlilga asoslangan sifatli (qualitative) tadqiqot hisoblanadi. Ma'lumotlar bazasi sifatida 2000–2025-yillarda nashr etilgan 25 ta ilmiy manba — jumladan, xalqaro akademik jurnallar, kitoblar hamda pedagogika sohasidagi ishonchli elektron resurslar — tanlab olingan. Manbalar tanlovi ingliz tili o'qitish metodikasi, akademik o'qish/yozish psixologiyasi, zamonaviy texnologiyalarning ta'siri kabi mezonlarga asoslangan.

Qidiruv strategiyasi sifatida Scopus, Google Scholar hamda ERIC kabi ilmiy bazalardan foydalanildi. Kalit so'zlar sifatida “academic reading”, “English writing skills”, “higher education”, “digital literacy”, “learner motivation” kabi atamalar qo'llanildi. Tanlangan manbalar ichida empirik tadqiqotlar, tahliliy maqolalar hamda nazariy asarlar aralash holda qo'llangan.

Tahlil usullari sifatida mazmun tahlili (content analysis), sintez, solishtirma tahlil hamda tizimli yondashuv qo'llangan. Omillar to'rtta keng toifaga ajratilgan: pedagogik, psixologik, ijtimoiy-madaniy va texnologik. Har bir toifaning tarkibiy qismlari alohida tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liqligi ham ko'rib chiqilgan. Bunday yondashuv tadqiqot natijalarini butunlikda hamda ko'p qirrali tushunish imkonini beradi.

**Natijalar.** Natijalar shuni ham ko'rsatdiki, omillar orasidagi bog'liqlik chiziqli emas — masalan, yuqori motivatsiyaga ega talaba kam qamroqli o'quv dasturida ham mustaqil ravishda rivojlanishi mumkin, lekin bunday holat uzoq muddatli barqarorlik kafolati bermaydi. Shu sababli, tizimli qo'llab-quvvatlash muhiti yaratish — barcha omillarni muvozanatli birlashtirish — samarali yechim hisoblanadi.

Tahlil natijasida quyidagi asosiy natijalarga erishildi:



Pedagogik omillar: O'qituvchilarning kommunikativ yondashuvni qo'llash darajasi, baholash tizimining adolati hamda o'quv materiallarining amaliy yo'nalishi talabalarning yozish va o'qish ko'nikmalariga bevosita ta'sir qiladi.

Psixologik omillar: Talabalarning o'ziga ishonchi, yozishdan qo'rqishi (writing anxiety) hamda ichki motivatsiya kabi psixologik holatlar ularning til ko'nikmalarini rivojlantirishdagi samaradorlikni belgilaydi.[7.548-552]

Ijtimoiy-madaniy omillar: Ingliz tiliga nisbatan ijtimoiy qarashlar, guruhdagi hamkorlik muhit hamda ona tilining tuzilishi talabalarning yangi til tizimini qabul qilishiga ta'sir etadi.[3.111]

Texnologik omillar: Raqamli platformalar (masalan, Grammarly, Coursera) talabalarga individual o'rganish imkoniyatini beradi, lekin ularning tanqidiy foydalanish madaniyati shakllantirilmasa, salbiy oqibatlariga ham sabab bo'lishi mumkin.[6.225]

**Munozara.** Natijalar ko'rsatadiki, ingliz tilidagi o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ko'p omilli integratsiyalashgan yondashuv zarur. Faqat grammatika yoki lug'at bilimi yetarli emas — talabaning butun shaxsiyati, uning muhit hamda o'qituvchi bilan munosabati ham muhim rol o'ynaydi.

Xususan, Dörnyei[1.356] ta'kidlaganidek, ichki motivatsiya — o'qish va yozishni faqat bahoga emas, balki shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida qabul qilish — barqaror natijalarga olib keladi. Shuningdek, o'qituvchilar faqat bilim beruvchi emas, balki qo'llab-quvvatlovchi qo'llanma sifatida harakat qilishlari kerak.[2.25]

Raqamli texnologiyalarning ahamiyatini inkor etish mumkin emas, lekin ular qo'shimcha vosita, asosiy o'quv jarayoni emas. Shu sababli, oliy o'quv yurtlari talabalarga tanqidiy fikrlash hamda texnologiyalardan maqsadga muvofiq foydalanishni o'rgatish orqali ularning mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantirishlari lozim.

**Amaliy ahamiyat va innovatsion yondashuvlar.** Ushbu tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, u faqat muammolarni ko'rsatib qolmaydi, balki "akademik o'qish-yozish ekotizimi" tushunchasini taklif qiladi. Bu ekotizim — o'qituvchi, talaba, o'quv resurslari, raqamli vositalar hamda ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning o'zaro bog'langan tarmog'idir. Bunday yondashuv orqali talabalarning faqat til ko'nikmalarini emas, balki akademik so'zlashuv madaniyati, manbalarga ishonchlilik bahosi berish qobiliyati hamda ilmiy fikr yuritish kabi yuqori darajadagi kompetensiyalari ham rivojlanadi.

Shuningdek, mintaqaviy kontekstga e'tibor berish zarur: masalan, O'zbekistonda kabi ko'p tili muhitda ona tili (o'zbek yoki rus) ingliz tilidagi sintaktik tuzilishlarga aralashib ketishi mumkin. Shu sababli, o'qitish jarayonida kontrastiv tahlil (ona tili va ingliz tili tuzilishlarini solishtirish) kabi usullar samarali bo'lishi mumkin.

**Xulosa.** Ushbu tadqiqot oliy ta'limda ingliz tilini o'qitish jarayonini takomillashtirish uchun ko'p jihatli tushuncha beradi. Tavsiya etiladigan chora-tadbirlar qatoriga quyidagilar kiradi:



1. O'qituvchilar uchun metodik malaka oshirish dasturlari;
2. Akademik yozish laboratoriyalari tashkil etish;
3. Hamkorlikka asoslangan o'quv strategiyalarini qo'llash;
4. Texnologiyalarni tanqidiy foydalanish orqali integratsiya qilish.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dörnyei, Z. (2009). *The Psychology of Second Language Acquisition*. Oxford University Press.
2. Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
3. Kramsch, C. (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford University Press.
4. Richards, J. C., & Renandya, W. A. (2002). *Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice*. Cambridge University Press.
5. Toshmatova, S.A., (2025). Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari. *Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali*.
6. Warschauer, M. (2003). *Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide*. MIT Press.
7. Zhang, L. J. (2010). A dynamic metacognitive systems perspective on language learner self-regulatory capacity. *TESOL Quarterly*, 44(3), 548–554. <https://doi.org/10.5054/tq.2010.230213>